

(1887–1958), der under sit Englandsophold stod i forbindelse med fabianerne, at der gøres et forsøg på at erkende årsagerne til det arabiske samfunds tilbagestående i relation til Europa. Den socialistiske tankegang han refererer til implicerer først og fremmest applikering af videnskabelige metoder i moderniseringsprocessen. Herved har han været inspirationskilde for en del nutidige socialistiske skribenter. For de tre nævnte teoretikere stod tanken om en revolutionær forandring af samfundet fjern. Denne løsning bliver taget op af syrerer Michel Aflaq (1910–) og Gamal Abd Al-Nasser (1918–1970), der inddrager en radikal omvæltning af samfundsstrukturen i deres overvejelser. Michel Aflaq er en af grundlæggerne af Bathpartiet, hvis program indeholder en omfordeling af samfundets rigdomme, nationalisering, begrænsning af ejendomsretten, men ikke opgivelse af denne, social sikring, arbejderlovgivning, frie fagforeninger og etableringen af en minimum levestandard. Aflaqs væsentligste indsats består i, at det lykkes ham at forene nationalismen og socialismen, idet den internationalistiske socialisme generelt er blevet forkastet af arabiske ideologer. For Aflaq er nationalisme ganske enkelt et synonym for socialisme. Men der er tale om fundamentalt andre forestillinger end den europæiske nationalsocialisme, da nationalisme og socialisme i den arabiske verden er udviklet parallelt med kampen for national selvstændighed, og fordi den sociale skævhed var forbundet med den koloniale udbytning.

Nassers socialisme rummer mange lighedspunkter med bathsocialismen, men fik sin egentlige udformning senere. Ganske vist påpeger Nasser allerede i 'Philosophy of Revolution' (1952), at det er nødvendigt for et land at gennemgå to revolutioner: den politiske og den sociale, men det er først i 1962, at et egentligt socialistisk program fremkommer med 'The National Charter'. En hovedbestanddel er forkastelsen af materialismen og ateismen med understregning af de åndelige værdier og gudstroen. Det sovjetiske system kritiseres bl. a. ved fremhævelsen af, at klassekampen og proletariats diktatur kun er resultatet af overførelsen af samfundsmagten fra én gruppe til en anden. I stedet tilstræbes en slags klassefusion som grundlag for en demokratisk styreform. Ved nærmere analyse fremtræder Nassers socialisme nærmest som et forsøg på at realisere en slags velfærdsstat.

En så homogen evolution, som der her er skitseret, er dog meget misvisende. Det ambivalente ved arabisk socialisme er, at de forskellige ideologiske elementer eksisterer side om side og indgår som nævnt i argumentationen i den løbende debat. Dele af bogen er ret vanskelig læsning for den, der er uden kendskab til islam og traditionel arabisk tankegang, men ønskes der et nøjere kendskab til den ideologiske baggrund for mange politiske udtalelser og handlinger i den arabiske verden, gives der her en fyldestgørende introduktion.

JETTE LUND-RASMUSSEN

HAROLD J. GORDON JR.: Hitlerputsch 1923. Machtkampf in Bayern 1923–1924. Frankfurt am Main, Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, 1971. 580 s. 30 plancher og 2 kort. DM 39.

Hitlers første forsøg på at komme til magten i Tyskland via det mislykkede putsch i München 8/9. november 1923 er tidligere blevet analyseret af den tyske

historiker H. H. Hofmann i bogen *Der Hitlerputsch. Krisenjahre deutscher Geschichte 1920 bis 1924*, München 1961. Den amerikanske historiker Harold J. Gordon jr. har i sin nye analyse en på flere måder afvigende opfattelse af situationen i 1923/24. Dette skyldes ikke alene, at Gordons holdning er langt mere traditionel og konservativ end Hofmanns, hvis grundholdning karakteriseres som den »des traditionellen Linksliberalen« (s. 564), men osse at Hofmann i Gordons øjne stort set har videregivet nationalsocialisternes version af hændelsesforløbet. Da Gordon tilmed har kunnet drage nytte af et langt mere omfattende kilde-materiale, er hans fremstilling af begivenhederne og deres baggrund blevet langt grundigere end nogen tidligere.

For samtidshistorikerne er putschet en vigtig begivenhed; et andet spørgsmål er, om det osse var det for samtiden, hvis en sådan problemformulering overhovedet er frugtbar. Gordon har på basis af ret så omfattende kildestudier forsøgt at analysere og placere hitlerputschet inden for rammen af det større kompleks, der udgjorde bayersk og osse tysk politik i året 1923. Gordon er af den opfattelse, at historikerne oftest har været for fikseret af Hitler og selve putschet: »Das Ergebnis ist eine Untersuchung des Ganzen anhand eines dazugehörigen Teils. Das ist ein sehr bezeichnendes Beispiel dafür, wie man den Wald vor lauter Bäumen nicht mehr sehen kann und wie dadurch das Gesamtbild verzerrt wird« (s. 12). Skoven er den bayerske efterkrigssituation og Gordon forsøger at placere og vurdere Hitler og NSDAP i forhold til de øvrige magtgrupper heri, først og fremmest statsregeringen, Reichswehr og de Vaterländische Verbände. Det er på denne politiske baggrund, hvor magten var spredt og ombejlet, at Hitler og NSDAP, der var blevet ledende blandt de Vaterländische Verbände, dilettantisk og i grunden ikke særligt godt planlagt som en slags »Flucht nach vorn« iværksatte sit putsch-forsøg, der hurtigt ynkeligt brød sammen, bl. a. fordi det bayerske triumvirat von Kahr, Lossow og Seisser, som Gordon viser, i grunden ikke var indstillet på at blive spændt for Hitlers vogn. Efter en spændende og detaljeret fremstilling af de dramatiske dage foretager Gordon en afsluttende analyse af de konsekvenser, det mislykkede putsch fik for den politiske situation i Bayern, idet det blev en slags katalysator; der var blevet skabt en ny politisk situation, der styrkede de legale bayerske myndigheder, som bl. a. osse foretog visse udrensninger i det ikke helt loyale Reichswehr og politi. De højre-radikale Verbände var svækkede, og Hitlers rolle forekom samtiden udspillet. Denne situation skulle dog ikke blive ufordelagtig for den fængslede Hitler, idet den styrkede hans position blandt de højreradikale grupper. Hvad der for de samtidige var afslutningen på Hitlers politiske liv, er for samtidshistorikerne kun afslutningen på første fase af Hitlers politiske rolle i det 20. årh.s historie.

Gordons analyse af denne kamp om magten i 1923/24 er uhyre rig på detaljer; og det er dermed lykkedes ham at give en yderst minutøs og osse spændende gennemgang af selve begivenhedsforløbet, selv om visse detaljer synes ret overflødige. Gennem denne historiske redegørelse er det lykkedes for Gordon at placere Hitler og hans første revolutionsforsøg i den for situationen aktuelle bayerske sammenhæng og osse sammenlignet med de andre dele af de Vaterländische Verbände at karakterisere Hitler og dermed vise hans styrke og farlighed i forhold til disse. Det må derfor osse regnes Gordon til gode, at det er lykkedes ham at give et tilsyneladende historisk korrekt billede af begivenhedsforløbet og de

forskellige grupper og personers andel heri; men hans snævert historisk anlagte synsvinkel forekommer dog utilstrækkelig til at besvare andre spørgsmål, som Hitlerputschet osse synes at rejse; det gælder f. eks. spørgsmålet om putschet var udtryk for andet end Hitlers magtbegær. Ikke særligt overbevisende forekommer Gordons forsøg på at karakterisere nationalsocialismen i denne fase af dens udvikling; han afviser f. eks. sociologisk anlagte bestemmelser af bevægelsen og han forsøger heller ikke nøjere bestemmelse f. eks. i relation til fascismeteorierne. For Gordon var Hitlerputsch en historisk foreteelse betinget af en bestemt historisk situation; udover den dominerende Hitler ser Gordon nationalsocialismens karakteristiske træk i dens optimisme og i at dens tilhængere var meget unge. Dette fører ham ofte til meningsløse paralleller med nutidens ungdom f. eks. det oprørske USA, der øjensynligt volder den konservative Gordon ret så store problemer. Men det er en grov historisk simplificering at parallellisere to i ideologisk, politisk og sociologisk henseende så forskellige fænomener!

Som helhed forekommer Gordons bog at være en blanding af godt og mindre godt. Den viser begrænsningen ved at isolere et fænomen, nemlig Hitlerputsch, og hovedsageligt anskue det som et aspekt ved den politiske situation i 1923. Selv om Gordons analyse giver den bedste gennemgang af putschet i dets historiske sammenhæng, forekommer analysen dog for snævert og undertiden osse for lidt stringent anlagt. Måske skyldes det, at hans fremstilling i ret høj grad synes bestemt af kilderne og deres problemstillinger, mens den historiske litteratur, der er skrevet om putschet og nationalsocialismen i denne fase, kun i begrænset omfang er inddraget i analysen.

KARL CHRISTIAN LAMMERS

ARNO PANZER: *Das Ringen um die deutsche Agrarpolitik von der Währungsstabilisierung bis zur Agrardebatte im Reichstag im Dezember 1928. Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Band 1.* Kiel, Kommissionsverlag Walter G. Mühlau, 1970. xviii, 198 s. DM 10.

Den tyske landbrugshistorie i mellemkrigstiden er af indlysende årsager domineret af to store problemkomplekser, nemlig de kaotiske efterkrigsår 1919-23 og de katastrofeprægede krisear 1929-33. Den historiske forskning har i rigt mål interesseret sig for disse knudepunkter, medens de »udramatiske« mellempereioder i 1920' og 1930'erne i nogen grad er forvist til en beskeden andenplads. Dette ret beklagelige forhold vil den unge agrarhistoriker Arno Panzer med sin disputats, som han forsvarede ved Christian-Albrecht universitetet i Kiel, gerne råde bod på. Værket er led i en større undersøgelse af 1920'ernes tyske landbrugspolitik, og man kan da håbe, at forf.s øvrige forskningsresultater inden så længe når ud til en bredere kreds.

Den foreliggende bog, der er udsendt som bind 1 i professor Wilhelm Koppe's serie *Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, virker ved første øjekast lidt spød og ufuldkommen. Bortset fra et grønligt omslag, der giver en medlevende læser svage associationer om agrarhistoriens rette element, glimrer den ikke ved sit ydre udstyr. Den er trykt som rotaprint, hvilket indebærer at linjerne i højre margin ender lidt uregelmæssigt og at satsens helhedsindtryk virker lidt rodet. Det kan i visse situationer påvirke læseren i uheldig retning, således at den rent